

Үй тапсырмасын

тексеру

МКТ – ның неше
қағидасы бар ?

Изотермиялық
процесте не
тұрақты?

Үш
қағида
сы бар

$T = \text{const}$

Изобаралық
процесте не
тұрақты?

$P = \text{const}$

Изохоралық
процесте не
тұрақты?

$V = \text{const}$

Идеал газдың күй теңдеуі немесе
Менделеев-Клапейрон теңдеуі

$$pV = \frac{m}{M}RT$$

Символдар мен өлшем бірліктері:

p	Газдың қысымы ($Па$)
V	Газдың көлемі ($м^3$)
ν	Зат мөлшері ($моль$)
R	Универсал газ тұрақтысы ($\frac{Дж}{К \cdot моль}$)
T	Абсолют температура ($К$)
m	Заттың массасы ($кг$)
M	Мольдік масса ($\frac{кг}{моль}$)

Жаңа сабақ

Сабақтың тақырыбы: Термодинамиканың I заңы.
Есептер шығару

Сабақтың мақсаты:

- Термодинамиканың I, II бастамаларының заңдылықтарын, жылу мөлшерінің шамасын, физикалық мағынасын білу. Есеп шығарудағы басты формулалардың негізін, қолданысын білу;
- Іскерліктерін, өз бетімен еңбектенуін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, ауызша, жазбаша есептеу қабілеттерін дамыту;
- Оқушыларды тапқырлыққа баулып, зейінін, байқампаздығын жан - жақты арттыру, ойын қабілетін дамыту. Еңбекке баулу, жауапкершілікке, мақсатына жете білуге тәрбиелеу.

Сабақтың түрі: Практикалық

Сабақтың типі: Аралас сабақ

Сабақта қолданылатын әдіс - тәсілдер: МОТ - ның кейбір элементтері, ДСОТ - ның элементтері. Эвристикалық, практикалық, иллюстративті, проблемалық ахуал.

Сабақта пайдаланылатын әдебиеттер:

1. «Физика» оқулығы 10 сыныпқа арналған Ұ

Башарұлы

2. «Физика» оқулығы 10 сыныпқа арналған Б. Я.

Мякишев

3. «Физика есептер жинағы» В Рымкевич

4. «Сборник задач по физике» В. Дымкович

Термодинамиканың бірінші заңы:

Энергияның сақталу заңының жылу құбылыстарына қолданылуын термодинамиканың бірінші бастамасы немесе бірінші заңы деп атаймыз. Яғни, жүйеге берілген жылу мөлшері ішкі энергияның өзгерісіне және атқарылатын жұмысқа кетеді.

$$Q = \Delta U + A$$

$$\Delta U = Q + A_{\text{сырт}}$$

Символдар мен өлшем бірліктері:

Q	Жылу мөлшері (Дж)
ΔU	Ішкі энергияның өзгерісі (Дж)
A	Жұмыс (Дж)

Двигательдің атқаратын A' жұмысының, қыздырғыштан алатын жылу мөлшеріне қатынасын жылу жвигателінің пайдалы әсер коэффициенті деп атайды:

Формуласы:

Пайдалы әсер коэффициенті (ПӘК):

$$\eta = \frac{A}{Q_1} 100\% = \frac{Q_1 - Q_2}{Q_1} 100\%$$

Символдар мен өлшем бірліктері:

A	Атқарылған пайдалы жұмыс (<i>Дж</i>)
Q_1	Жылу машинасынан алынған толық жылу мөлшері (<i>Дж</i>)
Q_2	Мұздатқышқа (қоршаған ортаға) берілген жылу мөлшері (<i>Дж</i>)

Идеал жылу машинасының максималды ПӘК-і (Карно циклы):

$$\eta = \frac{T_1 - T_2}{T_1} \cdot 100\%,$$

Символдар мен өлшем бірліктері:

T_1	жылу машинасының температурасы (K)
T_2	мұздатқыштың температурасы (K)

Есеп №1

Газ қыздырғыштан $6 \cdot 10^5$ Дж жылу алып және көлемінен ұлғайып $4 \cdot 10^5$ Дж жұмыс жасады. Бұл кезде газдың ішкі энергиясы қалай өзгерді?

Есеп №2

Бу турбиналарындағы будың бастапқы және ақырғы температуралары шамамен мынадай $T_1 = 800\text{K}$, $T_2 = 300\text{K}$. Осы температурадағы бу турбинының ПӘК-інің ең жоғарғы мәні:

Есеп № 3

Бу турбиналарының бұдың бастапқы және акырғы температуралары шамамен мынадай $T_1=600\text{K}$, $T_2=200\text{K}$. Осы температурадағы бу турбинасының ПӘК-ін анықтаңыз.

Есеп №4

Идеал жылу машинасы қыздырғыштан алған әрбір 1000 Дж энергия есебінен 250 Дж пайдалы жұмыс жасайтын болса, бұл жылу машинасының ПӘК-і неге тең?

Есеп №5

Идеал жылу машинасының температурасы 127°C , ал суытқыштың температурасы 17°C болса, бұл жылу машинасына 30 кДж жылу берілсе қандай жұмыс атқарады?

Есеп №6

Массасы 50 кг құрғақ ағаш толық жанғанда қанша жылу мөлшері бөлінеді? (Құрғақ ағаштың меншікті жану жылуы $1 \cdot 10^7$ Дж / кг)

Зерделі сұрақ - дәлелді жауап.

«Алдар көсе өмірінен дерек»

Бірде Алдар көсе байдың үйіне қонақ болыпты. Дастархан басына мәзірлер дайындап жатқан келіншек дастарханға бауырсақты темірден жасалған ыдысқа салып әкеліп былай деген екен:

- Бауырсақ тез суымасын деп темір ыдысқа салып әкелдім.

Алдар көсенің жауабы қандай болды деп ойлайсыздар?

Жауабы: Алдекең темір ыдыс емес ағаш ыдысқа салсаң бауырсағың суымайды деп жауап қатқан екен. Бұл заттың жылу өткізгіштігіне байланысты болып тұр.

Ұлы ғалымдар зертханасынан

Үйге тапсырма тәжірибе жасау.

Тәжірибе жасау және оны себебін түсіндіру

Қажетті жабдықтар: Тарелка, су, ине, тиын
стакан, май, шырпы, қағаз

**1. Тарелкаға су құйып, оған тиын салып,
қолды ылғалдамай тиынды алу қажет**

**2. Ине мен тиынды су бетіне қалқытып көр
де себебін түсіндір**